

Kindermishandeling: definitie, cijfers en gevolgen

- 1.1 Inleiding – 5**
- 1.2 Definitie van kindermishandeling – 5**
- 1.3 Kindermishandeling is meer dan fysiek geweld – 6**
 - 1.3.1 Fysieke verwaarlozing – 7
 - 1.3.2 Emotionele verwaarlozing – 7
 - 1.3.3 Fysieke mishandeling – 8
 - 1.3.4 Emotionele mishandeling – 8
 - 1.3.5 Seksueel misbruik – 9
 - 1.3.6 Overige vormen van kindermishandeling – 9
- 1.4 Prevalentie – 9**
- 1.5 Risicofactoren – 11**
 - 1.5.1 Lage opleiding van de ouders – 11
 - 1.5.2 Werkloosheid van de ouders – 11
 - 1.5.3 Ouders van niet-Nederlandse afkomst – 11
 - 1.5.4 Alleenstaand ouderschap – 12
 - 1.5.5 Grote gezinnen – 12
 - 1.5.6 Stiefgezinnen – 12
 - 1.5.7 Jonge kinderen – 12
 - 1.5.8 Ouders die in hun eigen jeugd slachtoffer zijn geweest van mishandeling – 12
 - 1.5.9 Eigenschappen van het kind – 13
- 1.6 Beschermende factoren – 13**

- 1.7 Gevolgen voor individu en maatschappij – 14**
- 1.7.1 Fysieke gevolgen – 14
- 1.7.2 Psychische gevolgen – 14
- 1.7.3 The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study – 15
- 1.7.4 Gevolgen voor de maatschappij – 15

1.1 Inleiding

Kinderen die te maken hebben met kindermishandeling verdienen een stem. Iedere professional is het daarmee eens. Toch is het nog lang niet vanzelfsprekend dat kinderen die opgroeien in een onveilige thuissituatie bij iemand hun verhaal kunnen doen en mogen meepraten over wat zij vinden dat er anders zou moeten in het gezin. Vaak wordt vooral of zelfs alleen maar met de ouders gesproken, terwijl het (ook) gaat om de veiligheid van het kind. Ouders zijn verantwoordelijk voor het veilig laten opgroeien van hun kind. Als daar professionele hulp bij nodig is, is het dus niet vreemd dat die zich richt op de ouders. De vraag daarbij is hoe we kinderen laten merken dat ze wel degelijk centraal staan. In hoeverre mogen ze meepraten? Wie biedt hen steun en een luisterend oor? Wat is de rol van de professional daarin? Om kinderen werkelijk centraal te stellen bij een vermoeden van kindermishandeling, is het nodig dat professionals die met deze kinderen in aanraking komen hen de gelegenheid bieden om te vertellen hoe zij hun situatie beleven, om hun mening te geven over waar het gezin hulp bij nodig heeft en, als die hulp er al is (geweest) over hoe zij die ervaren. Dat draagt eraan bij dat kinderen zich gehoord voelen. Bovendien kunnen kinderen waardevolle informatie geven die ervoor zorgt dat je het gezin beter kunt helpen. In dit boek staan veel concrete handvatten voor het in gesprek gaan met kinderen over hun onveilige thuissituatie. Kindermishandeling is echter een breed begrip. Om te bepalen of en hoe je hierover in gesprek gaat met kinderen, is het zinvol om eerst een kader te schetsen: waar hebben we het eigenlijk over bij de term kindermishandeling? Dit eerste hoofdstuk gaat in op de definitie en de verschillende vormen van kindermishandeling. Daarnaast worden risicofactoren en beschermende factoren beschreven. Tot slot staat dit hoofdstuk stil bij de gevolgen van kindermishandeling voor individu en maatschappij.

1.2 Definitie van kindermishandeling

Het is lang niet altijd gemakkelijk om het erover eens te worden of er in een bepaalde situatie wel of geen sprake is van kindermishandeling. Dat is ook niet altijd van belang: wanneer er zorgen zijn om het kind, is de insteek meestal om de juiste hulp op gang te krijgen zodat de situatie en daarmee het welzijn van het kind verbetert. Daarvoor is het niet altijd nodig om vast te stellen of het label 'kindermishandeling' van toepassing is. Bijvoorbeeld wanneer het consultatiebureau, de huisarts of schoolmaatschappelijk werker in een vroeg stadium signaleert dat er problemen zijn in het gezin, en de ouders verwijst naar passende hulpverlening. Zeker wanneer de thuissituatie vervolgens daadwerkelijk verbetert, voegt de term 'kindermishandeling' niet per se iets toe. Sterker nog: het is een dusdanig beladen term, zowel voor ouders als voor professionals, dat het in de mond nemen van de term in eerste instantie soms eerder escalerend dan de-escalerend werkt.

Ter illustratie

Situaties waarbij het van belang is om in gesprek te gaan met kind en ouders en eventueel hulp op gang te brengen, maar waarbij het in eerste instantie niet helpend en nodig is om de term 'kindermishandeling' in de mond te nemen:

- De leerkracht die ziet dat Jim nu al voor de tweede keer geen lunch bij zich heeft.
- De jeugdarts die moeder hoort vertellen dat ze het erg zwaar heeft sinds de geboorte van haar tweeling Mats en Senna.

- De opvoedondersteuner die opmerkt dat ouders vervallen in steeds meer stemverheffing bij ondeugend gedrag van hun peuter Lena.
- De pleegzorgwerker die van Fatima hoort dat haar pleegouders de laatste tijd veel ruziemaken waar zij bij is.
- De huisarts die constateert dat het overgewicht van Jody in de afgelopen maanden flink is toegenomen.

Er zijn echter ook veel zorgelijke situaties waarbij het wel degelijk behulpzaam is om vast te stellen of er al dan niet sprake is van kindermishandeling (ook wel een onveilige thuissituatie genoemd). Bijvoorbeeld om de ernst van de situatie duidelijk te maken aan alle betrokkenen. Of om uit te leggen waarom hulp geadviseerd dan wel opgelegd wordt. Ook voor een kind kan het verhelderend zijn om te horen dat de thuissituatie ongezond voor hem is en er daarom hulp komt. Los van het feit dat het gebruiken van de term kindermishandeling van alles kan oproepen, is het van belang om met elkaar eenzelfde definitie te hanteren: waar hebben we het eigenlijk over? De definitie die we in Nederland hanteren is als volgt:

Kindermishandeling

‘Kindermishandeling is elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel.’ (uit: Jeugdwet, artikel 1.1)

Hierbij geldt dat ‘ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat’ betrekking kan hebben op biologische of andere juridische ouders, pleegouders, stiefouders, andere opvoeders, broers, zussen, ooms, tantes, neven, nichten, opa’s, oma’s en ook op (andere) (ex-)huisgenoten. Maar kindermishandeling door professionals komt ook voor. Het gaat dan bijvoorbeeld om psychisch of fysiek geweld of seksueel misbruik door een groepsleider, leerkracht of sportleraar. Dit boek concentreert zich op kindermishandeling in huiselijke kring, dus door familieleden of (ex-)huisgenoten. Veel van de beschreven handreikingen voor gesprek zijn echter ook toepasbaar in andere situaties waarbij een kind zich onveilig voelt.

1.3 Kindermishandeling is meer dan fysiek geweld

Hoewel het nog altijd het eerste is wat in veel mensen hun hoofd opkomt, omvat de term kindermishandeling veel meer dan fysiek geweld. Verwaarlozing blijkt de meest voorkomende vorm van kindermishandeling en is zeer schadelijk voor de ontwikkeling. Overigens komen in 29 % van de gevallen meerdere vormen van kindermishandeling voor in één gezin (Alink et al. 2018). In deze paragraaf worden de verschillende vormen van kindermishandeling toegelicht. Alle vormen kunnen in verschillende gradaties voorkomen.

1.3.1 Fysieke verwaarlozing

Bij verwaarlozing laat de verzorger iets na wat wel degelijk nodig is voor een gezonde ontwikkeling van het kind. Fysieke verwaarlozing houdt in dat er een structureel tekort is aan lichamelijke verzorging en veiligheid. Zoals bij een gebrek aan hygiëne, schone en passende kleding, (gezonde) voeding of bij onvoldoende aandacht voor een veilige woonomgeving: elektriciteitsdraden die uit de muur steken, een sterk vervuild huis, schoonmaak- of andere gevaarlijke middelen zoals alcohol, naalden of drugs binnen bereik van kinderen. Ook spreken we van fysieke verwaarlozing wanneer ouders met alcohol achter het stuur gaan met kinderen in de auto, noodzakelijke medische zorg weigeren of deze onverantwoord lang uitstellen, wanneer ze hun kind uren, dagen of wekenlang alleen laten, hun kind de deur wijzen zonder ander onderdak voor hem te regelen, kortom: wanneer er een patroon is van onvoldoende supervisie die nodig is voor de fysieke veiligheid van het kind.

- » Jeroen: Bij mijn moeder werden we totaal verwaarloosd. Er was vaak letterlijk geen eten, we droegen rare en kapotte kleren, het huis was smerig ... We moesten op een gegeven moment zelfs onze behoefte doen in de badkuip.

1.3.2 Emotionele verwaarlozing

In geval van emotionele verwaarlozing is er een langdurig gebrek aan aandacht voor de behoeften van het kind. Denk hierbij aan genegenheid, emotionele steun, aandacht, bevestiging en controle.

- » Marit: Bij mij thuis werden pleegkinderen opgevangen. Hierdoor werd de aandacht van mijn ouders verdeeld over niet alleen hun eigen kinderen (vier) maar over alle kinderen (acht) in huis. De pleegkinderen hadden vaak dingen die meer aandacht behoeften en omdat met mij alles goed leek te gaan, kreeg ik dus te weinig aandacht. De aandacht die ik wel kreeg was niet voldoende; te weinig grenzen, begrip, positieve bekrachtiging en stimulatie. De focus lag vooral op dat wat ik niet goed deed of kon.

Emotionele verwaarlozing kan zich uiten in een gebrek aan emotionele beschikbaarheid, tekort schieten in invoelende betrokkenheid, onvoldoende structuur en begrenzing, hoge verwachtingen die niet passen bij de ontwikkeling van het kind. Maar ook in overbescherming, het bewust toestaan van chronisch spijbelen (educatieve verwaarlozing) en het blootstellen van het kind aan drugsgebruik, crimineel gedrag en het kijken van porno. Ook wanneer een kind getuige is van huiselijk geweld of klem zit tussen vechtscheidende ouders, is er sprake van emotionele verwaarlozing.

- » Coen: In de avonden hoorde ik vaak geschreeuw beneden en hoopte ik dat het over ging. Af en toe hoorde ik dan servies kapot gegooid worden. Vaak liep ik dan naar beneden om te vragen of het wat zachter mocht.

Het niet zoeken naar of weigeren van noodzakelijke zorg bij emotionele of gedragsproblemen bij het kind, valt ook onder deze noemer. We spreken ook van (pedagogische) verwaarlozing wanneer ouders hulp weigeren voor hun eigen problemen en zij hun kinderen daardoor (blijven) belasten.

1.3.3 Fysieke mishandeling

Onder fysieke mishandeling verstaan we lichamelijk geweld, zoals schoppen, slaan, duwen en sleuren. Ook kan er sprake zijn van het opzettelijk verwonden van een kind met kokend water, een brandende sigaret of door middel van een (ander) voorwerp of wapen. Wanneer ouders hun baby door elkaar schudden om 'm stil te krijgen, loopt de baby risico op het shakenbabysyndroom, waaraan het blijvend hersen- en ander letsel kan overhouden of zelfs kan overlijden. Ook dit valt onder fysieke mishandeling.

- » Tji: Niemand heeft me uitgelegd wat wel en niet normaal is. Ik wist pas op mijn 17e, door mijn opleiding, dat ik thuis mishandeld werd. Ik wist niet dat het niet normaal was dat ik met bamboestokken werd geslagen.

Een specifieke vorm van fysieke kindermishandeling is Pediatric Condition Falsification (PCF), ook wel bekend onder de (voorheen) veelgebruikte term Münchhausen by Proxy. Dit betreft situaties waarin de ouder (meestal de moeder) een ziekte verzint, erger maakt of het kind zelf ziek maakt, bijvoorbeeld om daarmee zo veel mogelijk aandacht en/of geld te genereren voor zichzelf. In ►H. 10 staat meer uitgelegd over deze vorm van kindermishandeling.

- » Nina: Mijn moeder maakte me opzettelijk ziek. Zo ziek, dat ik er bijna aan dood ben gegaan. Gelukkig ben ik op mijn 14e gered door een kinderarts die het niet vertrouwde.

1.3.4 Emotionele mishandeling

We spreken van emotionele mishandeling wanneer ouders zich vijandig of afwijzend opstellen ten opzichte van hun kind. Uitingen van emotionele mishandeling zijn onder andere kleineren, vernederen, bedreigen, uitschelden en opsluiten.

- » Mariska: Ik had vaak nachtmerries over het misbruik dat ik buitenshuis meemaakte. Als ik na een nachtmerrie in paniek bij mijn moeder kwam, werd ze heel boos. "Je weet hoe moeilijk het voor me is om in slaap te vallen, je moet me niet wakker maken! Nu duurt het weer heel lang en het is al zo zwaar. Ik moet morgen weer zo veel doen en weer voor je zusje zorgen en ..." Ze was dan zo verschrikkelijk boos, terwijl ik zo bang was. Ik voelde me dan heel verlaten.

Ook wanneer een ouder dreigt het kind te misbruiken, verlaten of vermoorden of het kind intimideert door het kapot maken van spullen of mishandelen van dieren waaraan het kind gehecht is, valt dit onder emotionele mishandeling.

- » Kim: Toen mijn vader wegging, raakte ik in paniek. Mijn moeder was zo boos, dat ze ons ook wilde verlaten: "Wat je vader kan, kan ik ook hoor! Ik ga ook gewoon mijn eigen leven leiden!" Ik wist dat ik prima voor mijn broertje en zusje zou kunnen zorgen, maar ik wist niet goed of ik ook het huis kon onderhouden en betalen. Ik dacht: "Volgens mij mogen kinderen helemaal niet alleen wonen". Ik luisterde 's avonds totdat mijn moeder naar bed ging aan de trap of ik haar nog hoorde huilen, dan wist ik in ieder geval zeker dat ze er wel nog was.

1.3.5 Seksueel misbruik

In geval van seksueel misbruik moet een kind seksuele handelingen aanschouwen, verrichten of ondergaan. Dit kan variëren van begluurd worden, moeten toekijken bij seks tussen anderen tot aanranding en verkrachting. Kinderpornografie en het prostitueren van kinderen vallen tevens onder seksueel misbruik. Seksueel misbruik gaat vaak gepaard met geweld en bedreiging.

- » Lisa: Ik denk dat er weinig te zien was aan mij. Doordat mijn ouders mij streng christelijk opvoedden gooide iedereen het eigenlijk daarop. Ik had ook een heel goed masker op zodat mensen niet zagen wat er echt aan de hand was. Niemand wist wat mijn broer met mij deed.

Anders dan bij andere vormen van kindermishandeling, die voor ongeveer 90 % binnen het gezin plaatsvinden, vindt ongeveer 75 % van alle seksueel misbruik van kinderen plaats buiten het gezin, bijvoorbeeld door iemand die met het kind werkt (NJI 2016). In een kwart van de gevallen waarin een kind seksueel wordt misbruikt, gebeurt dat door een familielid, zoals een (stief)vader, (stief)broer, neef, oom of opa, en ook seksueel misbruik door moeders en andere vrouwen in de familie komt voor.

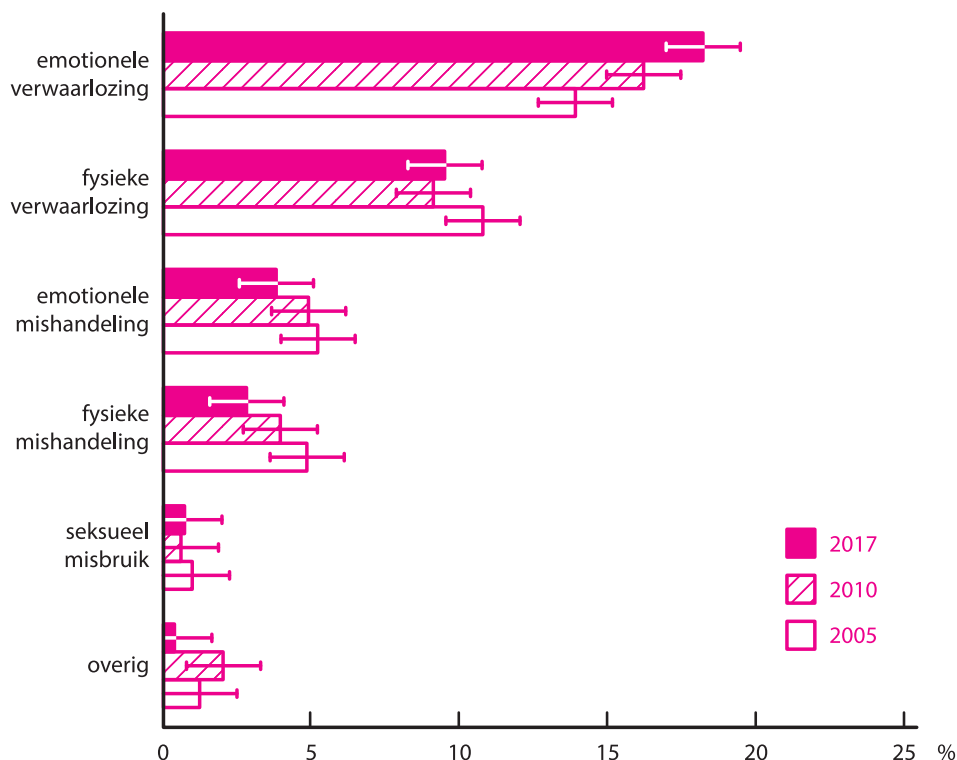
1.3.6 Overige vormen van kindermishandeling

De categorie 'overig' (■ fig. 1.1) staat voor situaties die niet direct onder te brengen zijn in een van de andere categorieën, maar wel degelijk bedreigend zijn voor de emotionele en fysieke veiligheid van het kind. Bijvoorbeeld in geval van hoog oplopende familieconflicten, stalking door een (ex-)familielid, ernstige problemen van de ouders, zoals alcoholisme, prostitutie, drugsgebruik, problemen met voogdij, en verwaarlozing in geval van lichamelijk of financieel onvermogen van de ouders, zoals bij ziekte of overlijden van de ouder. Door deze problemen kan pedagogische en andere verwaarlozing of (getuige zijn van) geweld (dreigen te) ontstaan.

- » Sophie: Er kwamen soms mensen over de vloer om te controleren of mijn moeder wel ziek genoeg op bed lag om inderdaad niet te kunnen werken. De huisarts (behandelend arts van mijn moeder) wilde vooral mijn moeder zo kalm mogelijk houden met zo veel mogelijk medicijnen. Het feit dat er dan drie kinderen in huis waren heeft nooit iemand aan het denken gezet. Vooral nu denk ik dat zij de situatie totaal niet hebben begrepen.

1.4 Prevalentie

Hoeveel kinderen maken naar schatting kindermishandeling mee? In 2005, 2010 en 2017 zijn prevalentiestudies (NPM-2005; NPM-2010; NPM-2017) gedaan om een beeld te krijgen van hoeveel kinderen in Nederland te maken hebben met kindermishandeling, de verschillende vormen ervan, welke risicofactoren de kans vergroten om te maken te krijgen met kindermishandeling en wat beschermende factoren zijn. In het rapport van de derde Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen (NPM-2017) zijn de cijfers uit de drie onderzoeken met elkaar vergeleken. Daarnaast is in de NPM-2017 voor het eerst in kaart gebracht wat het verband is tussen het voorkomen van kindermishandeling en andere vormen van huiselijk geweld in het gezin en tussen scheiding en kindermishandeling.

■ **Figuur 1.1** Schatting van de percentages waarin de verschillende vormen van kindermishandeling voorkomen in Nederland in 2005, 2010 en 2017 (met 84 % betrouwbaarheidsintervallen). Bron: NPM-2017

Op basis van onderzoek onder professionals uit verschillende beroepsgroepen en registratiecijfers van Veilig Thuis is de schatting van het totale aantal kinderen in Nederland dat in 2017 te maken had met kindermishandeling tussen de 90.000 en 127.000 kinderen (Alink et al. 2018). Dat zijn ongeveer 26 tot 37 van de 1.000 kinderen in Nederland. Deze cijfers liggen niet significant hoger of lager dan de schattingen uit 2005 en 2010.

Wat opvalt is dat het aantal adolescenten (12–17 jaar) dat te maken heeft met emotionele verwaarlozing wél significant hoger ligt dan in 2010. Dat bleek met name uit de rapportages van middelbare scholen, die kindermishandeling meer en wellicht beter signaleren dan voorheen. Toch is het totale aantal kinderen dat te maken heeft met kindermishandeling niet significant gestegen.

De schatting van het aantal kinderen dat seksueel misbruik meemaakt is opnieuw laag. Belangrijk om te vermelden is dat dit een onderschatting kan zijn, omdat seksueel misbruik erg moeilijk te signaleren is door professionals en kinderen er uit zichzelf nauwelijks mee naar buiten komen.

In bijna de helft van de gevallen spelen naast kindermishandeling ook andere vormen van huiselijk geweld in het gezin; bij het merendeel daarvan gaat het om geweld tussen de ouders (62 %) of geweld tussen een ouder en diens ex-partner (15 %).

In 60 % van de gezinnen was er sprake van gescheiden ouders (die voorheen al dan niet getrouwd waren) of een op handen zijnde scheiding. Met name bij kinderen die emotionele mishandeling en emotionele verwaarlozing meemaken, bleek vaak sprake te zijn van ouders

die uit elkaar zijn. Ter vergelijking: uit cijfers van het CBS blijkt dat 18 % van de kinderen in Nederland een echtscheiding heeft meegemaakt, ten opzichte van 34 % van de kinderen in de NPM-2017. De combinatie van het meemaken van een scheiding en het meemaken van kindermishandeling geeft een fors verhoogd risico op diverse psychische problemen (Afifi et al. 2009). Het is dus belangrijk dat deze kinderen op tijd de juiste hulp krijgen.

1.5 Risicofactoren

Risicofactoren voor kindermishandeling zijn omstandigheden die de kans vergroten dat een kind te maken krijgt met kindermishandeling. Beschermende factoren zijn omstandigheden die dat risico juist verkleinen op het moment dat er risicofactoren aanwezig zijn. De aanwezigheid van risicofactoren wil niet zeggen dat er ook daadwerkelijk kindermishandeling speelt. De balans tussen beschermende en risicofactoren speelt daarin een belangrijke rol. Een risicofactor is op zichzelf dus geen signaal van kindermishandeling. Wel kan het in kaart brengen van risicofactoren helpen bij de signalering en preventie van kindermishandeling en bij het inschatten en bespreekbaar maken van de verhouding tussen draaglast en draagkracht in een gezin. In de NPM-2017 is onderzocht welke omstandigheden de kans op kindermishandeling in een gezin vergroten. Daaruit komen de volgende risicofactoren naar voren (Alink et al. 2018):

1.5.1 Lage opleiding van de ouders

In gezinnen met (zeer) laagopgeleide ouders komt kindermishandeling vijf keer vaker voor dan in andere gezinnen. Deze gezinnen hebben onder andere vaker te maken met een lage sociaaleconomische status (SES), wat weer gepaard kan gaan met armoede en stress, waardoor het risico op kindermishandeling toeneemt.

1.5.2 Werkloosheid van de ouders

Werkloosheid is een belangrijke risicofactor voor kindermishandeling. In gezinnen waarin beide ouders of de enige ouder werkloos zijn, lopen kinderen 3,6 keer zoveel risico om te maken te krijgen met kindermishandeling dan kinderen in andere gezinnen.

- » Coen: Ik kwam uit een bovenmodaal gezin. Ik kwam in principe nooit iets tekort, qua materiële kwesties dan. Ik gedroeg me niet anders dan andere kinderen, voor zover ik mij kan herinneren. Misschien dat anderen het daarom niet zagen.

1.5.3 Ouders van niet-Nederlandse afkomst

Kinderen van ouders van niet-Nederlandse afkomst lopen respectievelijk 3,4 (eerste generatie) en bijna twee (tweede generatie) keer meer risico op kindermishandeling. Onder de eerste generatie van niet-Nederlandse afkomst vallen ook vluchtelingen, die in veel gevallen getraumatiseerd zijn, hetgeen de kans op kindermishandeling vergroot. Voor de tweede generatie gezinnen van niet-Nederlandse afkomst geldt dat, net als in andere gezinnen, een

laag opleidingsniveau een duidelijke risicofactor is. Voor gezinnen van de tweede generatie zijn daarnaast ook werkloosheid en eenoudergezinnen significante risicofactoren. Een lage sociaaleconomische status kan dus ook in deze gezinnen een belangrijke rol spelen bij kindermishandeling.

» Tji: In onze cultuur mag je niet scheiden. Daardoor was er bij ons thuis heel veel ruzie.

1.5.4 Alleenstaand ouderschap

In eenoudergezinnen is het risico op kindermishandeling 2,3 keer groter dan in tweeoudergezinnen.

1.5.5 Grote gezinnen

Gezinnen met vier of meer kinderen zijn 1,7 keer zo veel vertegenwoordigd in de groep gezinnen met kindermishandeling als het percentage in de bevolking zou doen verwachten. In de NPM-2010 waren gezinnen met 3 of meer kinderen nog een risicofactor. In de NPM-2017 is dat niet meer zo, maar geldt dat dus wel voor gezinnen met vier of meer kinderen.

1.5.6 Stiefgezinnen

Het risico op het meemaken van kindermishandeling is in stiefgezinnen 1,6 keer zo hoog als in andere gezinnen.

1.5.7 Jonge kinderen

Kinderen van 0 tot 3 jaar lopen 1,8 keer meer risico op kindermishandeling dan andere kinderen. Ook hebben jonge kinderen relatief vaker te maken met fysieke en emotionele verwaarlozing dan oudere kinderen. Dat kan komen doordat de afhankelijkheid van jonge kinderen groter is.

1.5.8 Ouders die in hun eigen jeugd slachtoffer zijn geweest van mishandeling

Ouders die zelf als kind kindermishandeling hebben meegemaakt, lopen een groter risico om zelf te gaan mishandelen dan ouders die deze ervaringen in hun jeugd niet hebben (Madigan et al. 2019; Cicchetti en Valentino 2006). Naar aanleiding van Amerikaans onderzoek wordt de intergenerationele overdracht van kindermishandeling geschat op 30 % (dat betekent tegelijkertijd dat 70 % van de ouders die als kind te maken hadden met kindermishandeling, hun eigen kinderen níét blootstelt aan mishandeling!). Deze intergenerationele overdracht van mishandeling wordt deels in stand gehouden door de eerder genoemde risicofactoren.

- » Soraya: Mijn moeder heeft een posttraumatische stressstoornis en borderline, net als ik. Ik heb nooit een veilig thuis gekend. Ik heb veel blijf-van-mijn-lijfhuizen gezien. Tot ik zes was ging mijn moeder steeds terug naar mijn vader. Vanaf mijn elfde ging ik van internaat naar internaat. Daarna op kamertraining en nu op begeleid wonen.

Mensen die mishandeling hebben ervaren in de jeugd lopen later bijvoorbeeld een groter risico op werkloosheid en armoede (Zielinski 2009), die op hun beurt weer risicofactor zijn voor mishandeling. Daarnaast speelt mee dat ouders die zelf geen goed voorbeeld hebben gehad van hoe je adequaat voor kinderen zorgt, soms niet weten hoe je dat doet. Ook kunnen onverwerkte jeugdtrauma's bij ouders zorgen voor verhoogde prikkelbaarheid of juist voor emotionele afstomping. Beschermende factoren (waardoor het de andere 70 % wel lukt) zijn een goed functionerende partner, steun van het netwerk en verwerking van pijn en trauma's uit de eigen kindertijd.

1.5.9 Eigenschappen van het kind

Tot slot zijn er ook kindfactoren die het risico op kindermishandeling vergroten. Kinderen die te vroeg geboren zijn, kinderen met een ernstige ziekte of beperking en hun broertjes en zusjes lopen meer risico op kindermishandeling, net als kinderen met een moeilijk temperament of gedragsproblemen. Zij vragen extra zorg, aandacht of geduld van ouders en geven vaak meer stress bij ouders (Berger et al. 2004).

1.6 Beschermende factoren

Lang niet in alle gezinnen met risicofactoren is sprake van kindermishandeling. Indien er voldoende beschermende factoren zijn, kunnen deze ervoor zorgen dat het gezin, ondanks negatieve omstandigheden, in balans blijft. Soms is er toch sprake van kindermishandeling, maar kunnen beschermende factoren ervoor zorgen dat de gevolgen minder groot zijn. Beschermende factoren die vanuit de ouders, het gezin en de omgeving van het kind een centrale rol spelen zijn een sociaal netwerk dat praktische en emotionele steun kan bieden en een harmonieuze relatie tussen de ouders of tussen een ouder en diens partner. Als ouders zich bewust zijn van de eigen jeugdervaringen en de invloed daarvan op het eigen handelen als opvoeder werkt dat beschermend. Kennis over opvoeding en ontwikkeling en bereidheid om hulp te accepteren worden ook gerekend tot beschermende factoren. Tot slot werkt veilige hechting van de ouders zelf, in hun kindertijd, als een belangrijke beschermende factor (NPM-2010). Daarnaast kan een aantal kindfactoren beschermen tegen de ernst van de gevolgen van kindermishandeling. Dit zijn een bovengemiddelde intelligentie, goede sociale competenties, zelfwaardering en zelfvertrouwen, steun van een veilige volwassene en positieve relaties met leeftijdgenoten.

- » Mariska: Ik had gelukkig wel een fantastische vriendengroep tegen wie ik kon vertellen dat ik iets vervelends had meegemaakt (niks inhoudelijks) en dat er dingen waren die ik moeilijk vond. Het waren bijna allemaal jongens en het was alsof ik hun kleine zusje was. Ze waren lief en respectvol en namen me in bescherming als dat nodig was. Degenen met wie ik het meest close was, kregen ook dingen mee van mijn thuissituatie die meer en meer verslechterde. Ze konden het niet voor me oplossen; we waren kinderen, maar ze waren er wel voor me.

1.7 Gevolgen voor individu en maatschappij

Algemeen gesteld zijn de gevolgen van kindermishandeling groot, zowel voor individu als maatschappij. De gevolgen per persoon verschillen onderling echter enorm. Dat heeft te maken met factoren als de aard, ernst en duur van de mishandeling of verwaarlozing en ook met de veerkracht van de persoon en eerder genoemde beschermende factoren bij het kind.

1.7.1 Fysieke gevolgen

In de periode dat de mishandeling plaatsvindt of vlak daarna, kan het kind fysiek letsel oplopen, zoals blauwe plekken, botbreuken, brandwonden, beschadiging aan inwendige en uitwendige organen, hersenletsel (bijvoorbeeld ten gevolge van het shakenbabysyndroom) en kan een kind zelfs komen te overlijden aan de gevolgen van ernstig geweld of verwaarlozing. Ten gevolge van seksueel misbruik kan een kind, naast eventueel fysiek letsel, seksueel overdraagbare aandoeningen oplopen of zwanger raken. In geval van verwaarlozing kan een groeiachterstand zichtbaar zijn en ook de groei van de hersenen kan achterblijven. Wanneer een kind in geval van Pediatric Condition Falsification (PCF) ziek gemaakt wordt door de ouder(s), kan het gebeuren dat het allerlei onnodige belastende lichamelijke onderzoeken en ingrepen moet ondergaan, waar het vervolgens van moet herstellen of kan het gevaarlijke fysieke klachten krijgen door vergiftiging of verstikking. Ook deze vorm van kindermishandeling kan de dood tot gevolg hebben.

- » **Nina: Ik heb afwijkingen aan banden en pezen en kan niet lang staan. En de zware medicatie, de sonde en de slechte voeding, hebben waarschijnlijk bijgedragen aan mijn chronische darmproblemen.**

1.7.2 Psychische gevolgen

Kinderen die slachtoffer zijn van geweld of verwaarlozing kunnen daardoor getraumatiseerd raken en een verstoorde hechting ontwikkelen. Dit kan gevolgen hebben op de kortere en op de (levens)lange termijn. In eerste instantie kan het te zien zijn aan het gedrag van het kind, dat zowel internaliserend (teruggetrokken, angstig, piekerend) als externaliserend (druk, agressief of antisociaal) van aard kan zijn.

- » **Anoushka: Ik had te maken met (dreigen met) geweld, bedreigingen en te weinig aandacht, maar ook met (verbaal) geweld tussen mijn ouders onderling. Er waren dagen dat ik op school heel stil was, niks deed en me terugtrok in mijn eigen wereldje en er waren dagen dat ik ontzettend druk en brutaal was. Als kind was ik continu alert en was altijd situaties en mensen aan het inschatten op gevaar en escalatie.**

Kinderen die opgroeien met geweld of verwaarlozing, ontwikkelen vaak een negatief zelfbeeld. Ze zijn vaker betrokken bij pesten en gepest worden en vertonen vaker delinquent gedrag. Door het meemaken van kindermishandeling kan een kind tijdens de kindertijd, adolescentie of volwassenheid ernstige psychische problemen ontwikkelen, zoals een (jarenlange) posttraumatische stressstoornis, psychosomatische klachten, automutilerend gedrag, een eetstoornis, verslaving, stemmingsstoornis, dissociatieve stoornis, psychosegevoeligheid en persoonlijkheidsstoornissen.

- » Kim: Het misbruik was gestopt doordat wij verhuisden. Ik had het nog steeds aan niemand verteld. Ik wilde niet meer leven. De pijn was zo overweldigend toen ik besepte dat ik al die tijd misbruikt en verkracht was. Ik wilde alleen maar mijn broertje en zusje beschermen. Daarvoor deed ik het nog. Ik sneed mezelf om de pijn te kunnen verdragen en ik kreeg anorexia om controle te houden over mijn emoties. Hoe minder ik at, hoe minder ik voelde.

1.7.3 The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study

The ACE Study (Felitti et al. 1998) is een groot Amerikaans onderzoek onder meer dan 17.000 respondenten en suggereert een duidelijk verband tussen negatieve jeugdervaringen enerzijds en risicovol gedrag, (evt. als oorzaak van) ernstige ziekte en eerder overlijden in de volwassenheid anderzijds. Hoe meer van deze negatieve jeugdervaringen iemand heeft opgedaan, hoe groter de kans dat hij rookt, een seksueel overdraagbare aandoening heeft, veel wisselende seksuele contacten heeft, verslaafd is aan alcohol of drugs, lijdt aan een depressie, een zelfmoordpoging onderneemt, of last heeft van de luchtweginfectie COPD, hartproblemen, botbreuken, diabetes of overgewicht (Wolzak en Berge 2008). Fysieke gevolgen van kindermishandeling kunnen dus langduriger en breder zijn dan we op het eerste gezicht zouden denken. Dit zou te maken kunnen hebben met een combinatie van het effect van stress op de hormoonhuishouding, op het immuunsysteem en de neurobiologische gevolgen van kindermishandeling. De grens tussen fysieke en psychische gevolgen is daardoor niet altijd even scherp te trekken.

1.7.4 Gevolgen voor de maatschappij

Verskillende problemen die we in de maatschappij ervaren, zoals criminaliteit en overlast, zijn gelinkt aan kindermishandeling. Hoewel we kindermishandeling niet als (enige) oorzaak kunnen aanwijzen voor criminaliteit (de meeste kinderen die onveilig opgroeien, vertonen later geen crimineel gedrag), is kindermishandeling wel een duidelijke risicofactor. Uit diverse onderzoeken blijkt dat een substantieel deel van de jonge én volwassen plegers van gewelds- en zedenmisdrijven in de jeugd te maken heeft gehad met geweld, misbruik en/of verwaarlozing (Famularo et al. 1990; Loeber 2001; Siegel en Williams 2003; Gold et al. 2011; Smith et al. 2005). Ook onder harddrugsverslaafden is dat percentage groot, net als onder mensen met ernstige psychiatrische problemen. Naast de overlast die we als maatschappij ervaren en de gevolgen voor de slachtoffers van gewelds- en zedenmisdrijven, zijn er ook grote financiële gevolgen voor de maatschappij. De kosten voor behandeling voor deze gevolgen zijn hoog. Denk aan de justitiële keten, lichamelijke en geestelijke gezondheidszorg, kindbeschermsmaatregelen, extra onderwijsinspanningen, uitval en arbeidsongeschiktheid (Wolzak en Berge 2008; Speetjens et al. 2016). Ook vanuit maatschappelijk oogpunt is het belang van interventie en behandeling bij kindermishandeling dus groot.